

Motion till riksdagen 2023/24:989

av **Lorena Delgado Varas m.fl. (V)**

Handelspolitik

1 Innehållsförteckning

2	Förslag till riksdagsbeslut	1
3	Inledning	4
4	Parisavtalet	5
5	Miljö och mänskliga rättigheter	5
5.1	Binding Treaty	6
5.2	Småbrukares och urfolks rättigheter	7
5.3	Avtal med länder som inte respekterar mänskliga rättigheter	8
6	Det internationella energistadgefördraget (ECT)	11
7	Handel och bistånd	11
7.1	Tydliggör sanktioner om handelspartner inte håller åtaganden om hållbarhet	12
8	Möjliggör överföring av grön teknik	12
9	Export och import	13
9.1	Fossilfri finansieringssektor	13
10	Konfliktmineraler	14
11	Bekämpningsmedel	15
12	Djurskydd	15

1 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det överordnade målet för svensk handelspolitik bör vara att bidra till minskade klyftor inom och

mellan länder samt ökad jämställdhet och hållbar utveckling och tillkännager detta för regeringen.

2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör verka för att EU ställer krav på efterlevnad av Parisavtalet i alla förhandlingar om handelsavtal och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska verka för att statliga svenska företag inte ska kunna stämma andra stater enligt ISDS-klausulen utan riksdagens godkännande och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör införa ett klimat- och miljöperspektiv enligt human rights och environmental due diligence i regelverken för företags agerande utomlands och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag utifrån Statskontorets rapport FN:s vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter – utmaningar i statens arbete och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska verka för att förbättra lagstiftningen gällande företags ansvar för mänskliga rättigheter och miljö och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att den svenska regeringen bör verka för att FN antar ett bindande fördrag kring företags agerande och ansvar att respektera de mänskliga rättigheterna och att EU får ett förhandlingsmandat i denna process, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige bör ratificera ILO:s konvention nr 169 om ursprungsfolk och stamfolk i självstyrande länder och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige bör ratificera deklarationen om småbrukares rättigheter (UNDROP) och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att den svenska regeringen bör verka för att stoppa handelsavtalet med Mercosur och kräva bindande klimat- och miljöåtaganden för fortsatta förhandlingar och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att den svenska regeringen bör verka för att stoppa handelsavtalet med Chile och kräva bindande klimat- och miljöåtaganden för fortsatta förhandlingar med fokus på rätten till vatten och urfolks rättigheter och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att den svenska regeringen bör verka för att stoppa handelsavtalet med Kina och kräva bindande klimat-, miljö- och människorättsåtaganden med fokus på minoriteters och urfolks rättigheter för fortsatta förhandlingar och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige bör motsätta sig att EU fördjupar sitt samarbete med Israel på något område och suspendera det nuvarande associeringsavtalet så länge Israel inte avvecklar bosättningarna och vägspärrarna på ockuperat område, avbryter blockaden av Gaza och upphör med byggandet av muren på Västbanken, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige bör säga nej till EU:s handels- och fiskeavtal med Marocko som innefattar det ockuperade Västsahara så länge som det inte godkänts av Västsaharas legitima representant Polisario och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utarbeta riktlinjer för att förhindra att svenska företag och investerare investerar på ockuperad mark och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska verka för att handels- och investeringsavtal inte ska ha ISDS-klausuler eller liknande och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska verka för att lämna det internationella energistadgefördraget och tillkännager detta för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör säkerställa att alla aktörer som arbetar med bistånd och utvecklingssamarbete, inklusive de inom den privata sektorn, ska följa Sveriges politik för global utveckling samt den svenska politikens utvecklingsmål inom ramen för Sveriges arbete med Agenda 2030, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör verka för att kapitlen om hållbarhet i de handelsavtal som EU ingår med andra länder ska stipulera sanktioner ifall parterna inte håller sina åtaganden och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige, i internationella klimatförhandlingar och andra forum, bör verka för att miljöteknik och vissa livsmedelstekniker som bidrar till klimatomställningen ges liknande undantag som finns inom Tripsavtalet gällande livsbesparande mediciner och tillkännager detta för regeringen.
21. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att senast 2024 ska inga nya svenska exportkrediter och lån avtalas för investeringar längs någon del av den fossila bränslevärdekedjan eller kedjor associerade till fossila bränslen och tillkännager detta för regeringen.
22. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen i internationella samarbeten såsom E3F ska verka för att exportfinansiering har som mål att fasa ut fossila bränslen snarast, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
23. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma senast 2024 med förslag på åtgärder för att förhindra import av batterimetaller som inte är hållbart producerade, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
24. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att patentsystemet bör ses över utifrån den kritiska mineralakten som kommer från EU för att säkerställa att det finns incitament för att mer förädling ska ske i närheten av utvinningen och tillkännager detta för regeringen.
25. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att den svenska regeringen bör verka för att stoppa exporten av produkter som är förbjudna att användas inom EU och tillkännager detta för regeringen.

26. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör arbeta för att handelsavtalen ska ha minst samma krav kring djurskydd för tredje land som finns i lagstiftningen på EU-nivå och tillkännager detta för regeringen.

2 Inledning

Tiden är inne för en global återhämtning, en global omställning. Handelsrelationer har genom historiens gång varit ett av de viktiga elementen som förbinder olika regioner och tvingat oss att förhålla oss till varandra. När den är som bäst tillåter handeln ett utbyte av produkter, färdigheter och kreativitet som berikar livet för människor som bor i de inblandade områdena. Men alltför ofta har handeln använts som ett verktyg för att utnyttja, plundra och ytterligare berika de rika länderna på andras bekostnad. Vi lever tyvärr inte i en rättvis världsordning. För varje handelsrelation som lett till utbyte av grön teknik och smarta innovationer så finns en annan handelsrelation där människoliv blivit utnyttjade och miljöförstöring omplacerad från ett rikt land till ett land i globala syd. Under de senaste decennierna har allt mer komplexa multilaterala handels- och investeringsavtal blivit vägen för världens rika länder att utnyttja de fattiga. Dessa avtal prioriterar företagens vinst över de sociala och miljömässiga skyddsåtgärderna. Frihandel innebär alltför ofta en frihet för den som har resurser och makt att exploatera och utkonkurrera dem som har mindre makt och resurser. Det krävs satsningar på framtidsbranscher och att handelspolitiken faktiskt gynnar de processer som satsar på att bygga en mer hållbar värld. Den typen av långsiktig handelspolitik har världen ett brådskande behov av.

Enligt den sjätte utvärderingsrapporten (AR6) från FN:s klimatpanel (IPCC) kommer världen troligen att nå två graders temperaturökning redan mellan 2040 och 2050 om inte kraftiga åtgärder genomförs snabbt. AR6 konstaterar återigen det vetenskapen sagt, att endast scenarier med växthusgasutsläpp som sjunker snabbt till netto noll runt 2050 bedöms som sannolika att kunna undvika global uppvärmning av mer än en och en halv grader.

I rapporten Net Zero till 2050: En färdplan för det globala energisystemet, drar International Energy Agency (IEA) slutsatsen att den globala vägen till nettonollutsläpp 2050 kräver att alla regeringar stärker sin energi- och klimatpolitik avsevärt. Vägen, som enligt IEA:s analys är ”den mest tekniska genomförbara, kostnadseffektiva och socialt acceptabla vägen” lämnar inget utrymme för nya olje- och naturgasfält och menar att kol- och oljekraftverk måste fasas ut så snart som möjligt.

Vänsterpartiet vill se en rättvis handelspolitik som sätter människor, social rättvisa, djur, klimatet och miljön främst och som fokuserar på samhällsvinster för alla och inte bara på vinster för storföretag. Handel med omvärlden är avgörande för Sveriges välstånd och utveckling. Vänsterpartiet vill se en rättvis handelspolitik som inte innebär försämringar för medborgarna i de länder som omfattas. Vi anser att för att handel ska kunna ske på rättvisa villkor måste man låta fattiga länder få fördelar och större handelsutrymme att själva utforma sin handelspolitik. Handel ska också vara ett verktyg för att dela med sig av gröna tekniker och uppmuntra till att länder stärker sin klimat- och miljöpolitik.

Det överordnade målet för svensk handelspolitik bör vara att bidra till minskade klyftor inom och mellan länder samt ökad jämställdhet och hållbar utveckling. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

3 Parisavtalet

Klimatkrisen hotar framtida generationers liv på planeten. Extrema väderhändelser som torka, översvämningar och bränder slår redan i dag hårt mot människor i stora delar av världen. Eftersom handelsavtalen är ett verktyg för att driva utvecklingen framåt så måste vi ställa krav på att motparten lever upp till Parisavtalet. Det stärker också demokratin och de rörelser som kämpar i länder som är för rättsosäkra att kunna göra framsteg i klimat- och miljöarbetet.

Regeringen bör verka för att EU ställer krav på efterlevnad av Parisavtalet i alla förhandlingar om handelsavtal. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

I dag används ISDS-mekanismerna som ett sätt för företag att hindra länder från att nå hållbarhetsmålen, genom att t.ex. stämna stater när de försöker sänka konsumtionen av fossila bränslen. Vänsterpartiet är mycket kritiskt mot denna utveckling och menar att statliga svenska företag bör hindras från att agera på detta sätt utan riksdagens tydliga godkännande.

Regeringen ska verka för att statliga svenska företag inte ska kunna stämna andra stater enligt ISDS-klausulen utan riksdagens godkännande. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4 Miljö och mänskliga rättigheter

För att tydliggöra företagens miljö- och klimatansvar bör även ett klimat- och miljöperspektiv anläggas på de förslag som regeringen arbetar fram. Det kan ske med utgångspunkt i environmental due diligence, ett verktyg som liknar tillbörlig aktsamhet, dvs. det s.k. human rights due diligence, men där miljö- och klimatperspektivet är vägledande. EU har äntligen påbörjat ett arbete med både human rights och environmental due diligence. Vi menar att vi inte kan vänta på dessa processer utan att dessa krav borde hanteras i Sverige redan nu. Tyvärr så omfattar direktivet bara en bråkdel av företagen, då direktivet urvattnades under EU-processen. Det här innebär att det inte kommer att få den effekt den skulle kunna ha, men det är ändå ett steg framåt. Regeringen bör fortsatt utvidga kraven för human rights och environmental due diligence.

Regeringen bör införa ett klimat- och miljöperspektiv enligt human rights och environmental due diligence i regelverken för företags agerande utomlands. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

I Agenda 2030:s mål Anständiga arbetsvillkor och ekonomisk tillväxt, står det att arbetstagarnas rättigheter måste skyddas och att vi en gång för alla måste få stopp på modernt slaveri, människohandel och barnarbete. FN:s vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter (UNGP) bygger på statens skyldighet att skydda de mänskliga rättigheterna, företagens ansvar att respektera dem och individens möjligheter att få sin

sak prövad vid kränkningar. I tider av kris ser man att dessa värden ibland kan hamna i skymundan och nu precis som alltid är det viktigt att värdena bevakas. Statskontoret har i rapporten FN:s vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter – utmaningar i statens arbete, analyserat Sveriges efterlevnad av FN:s vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter och lämnat förslag på åtgärder. Vänsterpartiet instämmer i den bild som Statskontoret ger av hur svenska företag bättre kan följa FN:s vägledande principer och vikten av att de gör det. Vi tror också att de förslag som Statskontoret presenterar skulle bidra till en positiv utveckling på området.

Näringslivet kommer att behöva stöd i att ta ansvar för miljö och mänskliga rättigheter, och både lagstiftningar, riktlinjer och policys behöver ses över för att kunna möta upp de kraven. Erfarenheter från t.ex. UK Modern Slavery Act som nämns i Statskontorets rapport samt EU-kommissionens rapport från 2020 om krav på tillbörlig aktsamhet i leverantörskedjan, tydliggör att frivilliga redovisningskriterier inte räcker utan att de måste vara obligatoriska.

Regeringen bör återkomma med förslag utifrån Statskontorets rapport FN:s vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter – utmaningar i statens arbete. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Det finns i dag många möjligheter till förbättringar av lagen när det kommer till mänskliga rättigheter men även i fråga om miljöarbete. För att detta ska vara möjligt behövs det göras en översikt och ett arbete måste inledas. Vänsterpartiet förespråkar ett sådant helhetsgrepp.

Regeringen ska verka för att förbättra lagstiftningen gällande företags ansvar för mänskliga rättigheter och miljö. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4.1 Binding Treaty

I dag dominerar transnationella företag både världsekonomin och kontrollen av jordens naturresurser. Detta ger företagen stor makt att bestämma inriktningen för vår globala utveckling. Tyvärr har inte ansvaret för att respektera mänskliga rättigheter samt den ekologiska balansen fullföljts. Det finns många exempel på när transnationella företag tar naturresurser i bruk utan hänsyn till lokalbefolkningen, mänskliga rättigheter eller miljön. I många fall leder detta till försämringar av lokalbefolkningens möjlighet till självförsörjning och tillgång till essentiella resurser samt till hälsovådliga föroreningar som lokalbefolkning, djur och natur tvingas leva i. Dessutom har lokala miljö- och urfolksaktivister som motsätter sig de transnationella företagens framfart utsatts för förföljelse, hot och t.o.m. mord.

Före krisen runt covid-19 presenterades i FN ett utkast på det internationella fördraget Binding Treaty on Business and Human Rights, eller Legally Binding Instrument (LBI). Det är ett bindande fördrag kring hur företag måste förhålla sig till de mänskliga rättigheterna, särskilt i transnationell verksamhet mellan nationella gränser, där det rättsliga landskapet är otydligt och ger upphov till juridiska kryphål. Fördraget bygger på samma grund som FN:s vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter, som staters skyldighet att skydda mänskliga rättigheter, företags ansvar att respektera mänskliga rättigheter och individers rätt till kompensation och tillgång till rättslig prövning. Fördraget är ett sätt att hålla nationer ansvariga för vad deras företag gör även

när de verkar inom och mellan andra länder. Ett tredje reviderat utkast ligger som grund inför höstens förhandlingar i FN 2023.

Den svenska regeringen bör verka för att FN antar ett bindande fördrag kring företags agerande och ansvar att respektera de mänskliga rättigheterna och att EU får ett förhandlingsmandat i denna process. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4.2 Småbrukares och urfolks rättigheter

70 procent av maten vi äter kommer från små till mellanstora jordbruk globalt. Oftast är de konflikter som uppstår med transnationella företag och Agro-exportföretagen länkade till småbrukares tillgång till land och vatten. Det är vanligt med hot och våld mot småbrukares ledare när dessa konflikter uppstår. Enligt IPCC-rapporten Climate Change and Land från 2019 så krävs en global jordbruksrevolution och ändrad kosthållning för att rädda planeten och undvika framtida svältkriser. I den globala jordbruksrevolutionen spelar småbrukare en viktig roll, det är inte genom storjordbruk vi löser livsmedelsförsörjningen, eller för den delen klimatkrisen. Eftersom handelsavtalen är utformade på ett sådant sätt att de uppmuntrar till storskaliga jordbruk, som kan leverera enorma mängder av produkter via monokultur så behöver vi förändra innehållet i dessa avtal. I stället bör agroekologi och matsuveränitet främjas.

Även urfolken är en viktig grupp att ta hänsyn till när handelsavtalen formas. De naturresurser och livsmedel som avses ingå i handelsavtalen påverkar ofta urfolksområden, deras rätt till mark och vatten. Ett sådant exempel är handelsavtalet Mercosur som är ett handelsavtal mellan EU och de s.k. Mercosurländerna. Mercosurländerna innefattar Brasilien, Argentina, Paraguay och Uruguay. Trots urfolkens rätt till sin mark, riskerar de att mista den då handelsavtalet ger upphov till en ökad produktion av jordbruksvaror i Mercosurländerna. Den bristande lagstiftningen ökar risken för att mer land tas ifrån urfolken, vilket förvärrar situationen i regnskogsområdena i Brasilien och Paraguay. Skyddet av Amazonas, som är viktigt av flera skäl, riskerar att urholkas till följd av avtalet. Tre lagförslag kommer att röstas fram i Brasilien, lagförslag som skulle innebära stora inskränkningar av urfolkens rättigheter. Just nu väntar parlamentet på ett domstolsbeslut som kan användas som prejudikat för att få igenom dem. Lagförslagen har drivits fram av lobbygrupper från framför allt kött- och jordbruksindustrierna och handlar om att göra det lättare för näringsidkare att exploatera mark som hittills varit skyddad. Handelsavtalens utformning bär ansvar i detta. Den nuvarande regeringen i Brasilien, med president Lula i spetsen, har lovat att reparera skadorna kring miljö- och urfolksrättigheter som tidigare regering skapat vilket är väldigt positivt. Men så är inte läget i alla länder som omfattas av avtalet, dessutom så har vi i Sverige en regering som inte ser några som helst problem med avtalets utformning och det hot det innebär för urfolk och småbrukare både i Mercosurländerna och i Sverige.

Många miljö-, urfolks-, småbrukarorganisationer och fackliga organisationer kritiserar Mercosuravtalet. Dessutom är flera länder inte villiga att skriva under avtalet med den utformning det har i dag. Avtalet kommer att leda till utökad produktion av livsmedel i Mercosurländerna, vilket i sig kommer att leda till fortsatt skogsskövling och kontaminering av vatten och mark samt urholka urfolkens rättigheter än mer. Avtalet är inte heller utformat för att uppmuntra vidareförädling, eller stärka miljö och

klimatarbetet, vilket borde vara en grund för handelsavtal, i stället för att cementera existerande produktionsformer och maktförhållanden.

Sverige bör ratificera ILO 169 om ursprungsfolk och stamfolk i självstyrande länder och deklarationen om småbrukares rättigheter (UNDROP). Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Den svenska regeringen bör verka för att stoppa handelsavtalet med Mercosur och kräva bindande klimat- och miljöåtaganden för fortsatta förhandlingar. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Den chilenska regeringen har gjort sig skyldig till omfattande kränkningar av de mänskliga rättigheterna. Den stora ekonomiska ojämlikheten, diskrimineringen av urfolk, miljöförstörelsen och försäljningen av vattenrättigheter är inskränkningar av de mänskliga rättigheterna. EU:s associeringsavtal borde ha använts som ett verktyg att driva utvecklingen i Chile i en mer demokratisk riktning än vad som nu är fallet, i synnerhet då EU har i åtanke att säkra en del av mineraiförsörjningen genom exploatering av bl.a. litium. Just litiumexploateringen är en process som kräver stora volymer vatten, vilket kommer drabba områden som redan har problem med vattenförsörjning. Om Chile ska säkra vår försörjning måste vi bidra till att inte bara säkra de lokala samhällenas välbefinnande utan även möjligheterna för vidareförädling. Vattenfrågan är en återkommande kritik, då Chile har privatiserat vattnet, och i dag är en stor del av företagen som äger vattenrättigheterna europeiska. Dessa företag har torrlagt stora områden, där natur, småbrukare, urfolk och kvinnor drabbats värst.

Dessutom finns det stor kritik mot associeringsavtalets process, eftersom den tidigare regeringen förhandlade fram nuvarande förslag i hemlighet, utan inflytande från medborgare eller civilsamhället. Däremot har näringslivets representanter deltagit under hela processen, och därför fått stor insyn och möjligheter att påverka. Vänsterpartiet menar generellt att Sverige inte ska ingå i internationella handelsavtal vars effekt förvärrar klimatkrisen och bryter mot de mänskliga rättigheterna.

Den svenska regeringen bör verka för att stoppa handelsavtalet med Chile och kräva bindande klimat- och miljöåtaganden för fortsatta förhandlingar med fokus på rätten till vatten och urfolks rättigheter. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4.3 Avtal med länder som inte respekterar mänskliga rättigheter

Efter många år av förhandlingar finns sedan 2020 ett principavtal om investeringar mellan EU och Kina på plats kallat Comprehensive Agreement on Investment (CAI). EU-parlamentet valde dock 2021 att frysa ratificeringen p.g.a. bristande mänskliga rättigheter. Vänsterpartiet anser att Sverige bör vara kritiskt till denna typ av frihandelsavtal. Avtalet har mött en omfattande kritik, bl.a. från Europafacket Etuc och en lång rad andra fackliga människorättsorganisationer, för att åtaganden om mänskliga rättigheter är alltför vaga.

Den svenska regeringen bör verka för att stoppa handelsavtalet med Kina och kräva bindande klimat-, miljö- och människorättsåtaganden med fokus på minoriteters och urfolks rättigheter för fortsatta förhandlingar. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Israels ockupation av Palestina har skapat en av världens mest segdragna konflikter. Redan genom processen som ledde till att staten Israel utropades 1948 skapades

grogrunden för dagens konflikt genom att hundratusentals palestinier fördrevs från sina hem. Sedan sexdagarskriget 1967 har Israel ockuperat och blockerat Gazaremsan, Västbanken och östra Jerusalem i strid med folkrätten. Konflikten mellan Israel och Palestina är inte en konflikt mellan jämlika parter. Israel är en av världens största krigsmakter vars militärapparat understöds av USA, och landet har ett större ansvar enligt folkrätten i egenskap av ockupationsmakt. Samtidigt är det viktigt att understryka att folkrättens regelverk, bl.a. förbudet mot attacker mot civila, omfattar samtliga parter. Israels ockupation ursäktar inte på något sätt raketbeskjutning mot Israel, attacker på civila israeliska mål eller att palestinska grupper begår brott mot de mänskliga rättigheterna på de palestinska områdena.

Israels övergrepp mot de mänskliga rättigheterna, folkrätten och det palestinska folket inte bara fortsätter utan blir dessutom allt grövre. Blockaden av Gaza fortskrider, och byggnationen av den mur som sedan länge har fördömts av FN fortsätter. Antalet illegala bosättningar på ockuperad mark fortsätter att växa och fördrivningen av palestinier från östra Jerusalem ökar. Israel fortsätter att arrestera, fängsla, tortera och i vissa fall döda dem som står upp mot ockupationen. Sedan det stod klart att Israels nya regering utgörs av en koalition bestående av mycket starkt ultraortodoxa och högerextrema partier har våldet eskalerat drastiskt. Det är tydligt att bosättare såväl som israeliska soldater tar den nya politiken som en intäkt för en ökad brutalisering.

Ingen fred tycks vara i sikte, och så länge Israel vägrar att respektera palestiniernas mest grundläggande mänskliga rättigheter kommer det inte att vara möjligt att uppnå fred. Genom sina konsekventa brott mot folkrätten framstår Israel som genuint ointresserat av att upphäva den ockupation av palestinsk mark som pågått i årtionden – upphävning av ockupationen är nyckeln till en varaktig fred i Mellanöstern. Flera internationella organisationer, däribland Amnesty International, konstaterar att Israel ägnar sig åt apartheid. Vänsterpartiet är djupt oroat över utvecklingen där Israel nu tar stora kliv mot en brutaliserad och allt mer auktoritär regim. Ockupationen av Palestina har länge varit ett bevis på att man inte bryr sig om vare sig mänskliga rättigheter eller internationell humanitär rätt.

Vänsterpartiet anser att Israel måste dra sig tillbaka från ockuperat område, att bosättningarna måste utrymmas och att en fri och demokratisk palestinsk stat bör upprättas inom 1967 års gränser. Vänsterpartiets utgångspunkt är folkrätten och respekten för de mänskliga rättigheterna. Därför har vi uppmärksammat och fördömt – både i och utanför riksdagen – Israels grova och omfattande brott mot de mänskliga rättigheterna. Vi har samtidigt inte tvekat att även ta avstånd från de brott mot folkrätten och de mänskliga rättigheterna som begåtts av palestinska grupper.

Vänsterpartiet ser att Sverige kan spela en avgörande roll både för en framtida freds- och försoningsprocess och för försöken att bygga en palestinsk statsbildning i dag. Vi välkomnar därför att Sverige erkänt Palestina. Sveriges erkännande och avtal om utvecklingssamarbete har tänt ett hopp hos det palestinska folket, men det har också väckt förväntningar om ett mer aktivt Sverige.

Israels ockupation av Palestina hade inte varit möjlig utan EU:s förmånliga handelsavtal med Israel eller utan USA:s militära bistånd till landet. Att Europeiska unionen år efter år ”betonar vikten av att gränserna till Gaza öppnas” och riktar kritik mot delar av Israels politik förändrar tyvärr inte situationen för palestinerna. Israel har kunnat ignorera EU:s kritik utan att det fått några konsekvenser. En förutsättning för att Sveriges och EU:s uttalanden ska göra skillnad är att man också är beredd att sätta tyngd bakom sitt budskap. Samarbetet mellan EU och Israel är omfattande och ger EU

en möjlighet att sätta press på Israel att respektera folkrätten. Associeringsavtalet mellan EU och Israel är t.ex. villkorat med respekt för de mänskliga rättigheterna. EU:s associationsavtal med Israel innefattar förmånliga handelsavtal som ger det israeliska näringslivet stora ekonomiska fördelar. På så vis bidrar EU till att stärka den ekonomiska basen för ockupationspolitiken.

Sverige bör motsätta sig att EU fördjupar sitt samarbete med Israel på något område och suspendera det nuvarande associeringsavtalet så länge Israel inte avvecklar bosättningarna och vägspärrarna på ockuperat område, avbryter blockaden av Gaza och upphör med byggandet av muren på Västbanken. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Marocko ockuperar Västsahara sedan 1975. Det är en ockupation som strider mot internationell rätt och som FN har antagit flera tydliga resolutioner mot. Ockupationen har även dömts som illegal av den internationella domstolen i Haag. 1991 slöts ett avtal om ett vapenstillestånd, och parterna kom överens om att hålla en folkomröstning om Västsaharas självständighet övervakad av den FN-ledda styrkan Minurso. Marocko har dock gjort sitt yttersta för att sabotera och förhala processen.

Situationen har förändrats dramatiskt de senaste åren. Nu är en fredlig lösning ännu längre bort på den snart halvsekelånga konflikten, i och med att vapenvilan är bruten. Vapenvilan kom till stånd efter att parterna kommit överens om att hålla en folkomröstning om Västsaharas självständighet för nästan 30 år sedan, men bröts i november 2020 i samband med marockanska militära operationer i buffertzonen mellan territorierna. Fortfarande har ingen folkomröstning ägt rum. Sverige och EU måste öka trycket för att folkomröstningen snarast ska komma till stånd. Västsaharier utsätts dagligen för hot, våld och fängslanden i den ockuperade delen av landet. Situationen i det ockuperade Västsahara liknar i praktiken ett undantagstillstånd. Marocko har total kontroll över området och försvårar för journalister, observatörer och civilsamhällesorganisationer att överhuvudtaget släppas in i landet. Det är hög tid att omvärlden agerar med kraft för att skydda den västsahariska befolkningen.

Västsahara är rikt på naturtillgångar i form av fisk och fosfat – något som inte kommer det befriade Västsahara eller de västsahariska flyktingarna till del. 70 procent av världens fosfattillgångar beräknas finnas just i Västsahara och Marocko. Trots att inget land erkänner Marockos rätt till Västsahara förutom USA sedan slutet av 2020, har Marocko relativt fritt kunnat utnyttja Västsaharas naturresurser. Ekonomiska intressen och handelsförbindelser är anledningar bakom Frankrikes och Spaniens starka relationer med Marocko som gör dem ovilliga att kritisera landet.

Enligt folkrätten tillhör landets naturresurser det västsahariska folket, och deras samtycke krävs för att andra aktörer ska få bruka dem. Trots detta har EU:s ministerråd röstat för att ingå ett avtal med Marocko som innebär förändringar i nuvarande associerings- och handelsavtal för att utvidga Marockos tullförmåner till produkter från det ockuperade Västsahara. I praktiken har avtalen i högre grad sedan länge indirekt avsett Västsahara, men detta var första gången ministerrådet uttryckligen ville inkludera ockuperade områden.

Den västsahariska befrielserörelsen Polisario Front tog 2019 ministerrådet till EU-domstolen för att ogiltigförklara avtalet samt fiskeriatvalet. I september 2021 meddelade domstolen att båda avtalen ogiltigförklarats då de strider mot folkrätten och EU-lag. Vidare fastslås att EU i avtalet försökt ersätta kravet på samtycke från det västsahariska folket med att avtalet skulle gynna befolkningen, vilket står i strid med folkrätten. Enligt domstolen står denna inställning i strid med internationell rätt. EU:s ministerråd

överklagade domen och det var endast Sverige som röstade mot överklagan, detta trots att det inte råder någon tvekan om att ministerrådet inte har rätt att ingå avtal med Marocko som avser Västsahara, såvida inte västsaharierna deltagit i avtalsförhandlingarna. Detta har EU-domstolen klargjort ett flertal gånger.

Naturtillgångarna är själva grundorsaken till Marockos illegala ockupation av Västsahara. En del i att vapenvilan bröts var även den väg Marocko byggde för att transportera råvaror ut från Västsahara. Det är genom de stora inkomsterna från fosfat, ett rikt fiske och andra västsahariska tillgångar som Marocko kan finansiera sin ockupation och fortsätta sitt systematiska förtryck av den västsahariska befolkningen.

Sverige ska säga nej till EU:s handels- och fiskeavtal med Marocko som innefattar det ockuperade Västsahara så länge som det inte godkänts av Västsaharas legitima representant Polisario. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Regeringen bör utarbeta riktlinjer för att förhindra att svenska företag och investerare investerar på ockuperad mark. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5 Det internationella energistadgefördraget (ECT)

Det internationella energistadgefördraget (ECT) är ett fördrag mellan ett femtiotal länder, framför allt EU-länderna och vissa länder i Centralasien. Avtalet innehåller en investeringsskyddsklausul, även kallad Investor-state dispute settlement (ISDS), mekanismer som gör att bolag kan stämna stater utanför det ordinarie rättsväsendet. Den ger bolag möjlighet att stämna stater för förlorade investeringar och framtida vinster, genom privata rättsmekanismer. Systemet kan underminera länders klimat- och miljöarbete. Det har även varit så att miljölagstiftningar urvattnats, försvagats, eller t.o.m. dragits tillbaka eftersom länder varit oroliga för kostnaden att betala bolagen vid stämningar.

Regeringen ska verka för att handels- och investeringsavtal inte ska ha ISDS-klausulerna eller liknande. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

För närvarande pågår en process för att reformera det internationella ECT, där ISDS kan förändras eller helt tas bort. Eftersom avtalet inte lever upp till globala klimat- och miljökrav, samt också försvårar möjligheterna till en progressiv politik på andra viktiga områden, så borde Sverige lämna ECT. Spanien, Nederländerna, Polen, Frankrike, Tyskland och Luxemburg och Slovenien har redan tagit initiativ till att lämna ECT och EU-kommissionen har föreslagit att hela EU lämnar ECT.

Regeringen ska verka för att lämna det internationella energistadgefördraget. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

6 Handel och bistånd

Regeringen har både i regeringsförklaringen och i budgeten aviserat en tydligare koppling mellan handel och bistånd. Än så länge har vi inte sett vad det i praktiken

kommer att innebära men Vänsterpartiet kommer bevaka processen och vi är kritiska till regeringens och Sverigedemokraternas nedskärningar av biståndet.

Som tur är finns det tydliga principer och ett globalt ramverk för vad ett effektivt bistånd innebär. Ett effektivt bistånd är inte att se till Sveriges behov snarare än mottagarlandets och därför ska man inte blanda ihop bistånd med handelspolitiken. Kan handelspolitiken användas för att lyfta människor ur fattigdom är det naturligtvis välkommet och går det att vinna positiva synergieffekter är det positivt. Men man ska vara mycket noga med att det inte är detsamma som bistånd. Handelspolitiken och biståndspolitikerna har olika syften och mål.

Den privata sektorns roll i utvecklingssamarbetet har gradvist stärkts. Vänsterpartiet har ifrågasatt detta delvis p.g.a. brister i uppföljning och redovisning avseende privatsektorbiståndet. Precis som biståndsorganisationernas arbete ständigt är under uppföljning och noggrant utvärderas måste de privata aktörerna avkrävas ansvar för sitt arbete. Naturligtvis borde de biståndsmedel som går till företag eller näringslivsorganisationer följas upp och utvärderas på samma sätt som annat bistånd, eller möjligen genomgå ännu striktare revision för att undvika korruption och att biståndsmedel hamnar i fel händer. För att biståndet på ett effektivt sätt ska bidra till utveckling anser Vänsterpartiet att alla utvecklingsinsatser, inklusive de som utförs av den privata sektorn, som grundregel ska omfattas av samma regler för uppföljning och mätas mot samma rapporteringsindikatorer.

Regeringen bör säkerställa att alla aktörer som arbetar med bistånd och utvecklingssamarbete, inklusive de inom den privata sektorn, ska följa Sveriges politik för global utveckling samt den svenska politikens utvecklingsmål inom ramen för Sveriges arbete med Agenda 2030. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

6.1 Tydliggör sanktioner om handelspartner inte håller åtaganden om hållbarhet

En brist i EU:s handelsavtal är att de inte fastslår vilka sanktioner som ska användas när ett land inte respekterar sina åtaganden. Kapitlet om hållbarhet blir därför lätt tandlöst. Just därför är kritiken också massiv från alla de organisationer och personer som bryr sig om klimatet.

Regeringen bör verka för att kapitlen om hållbarhet i de handelsavtal som EU ingår med andra länder ska stipulera sanktioner ifall parterna inte håller sina åtaganden. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

7 Möjliggör överföring av grön teknik

För att länder i Globala Syd ska ha möjligheter att bromsa sina egna utsläpp och samtidigt utvecklas behöver de få tillgång till modern miljöteknik. Genom att förändra patentlagstiftningen skulle tekniköverföring gynnas. Innovationerna inom förnybar teknik, jordbruk och datamodellering i syfte att förutsäga väder osv., finns ofta koncentrerade hos företag i den rika delen av världen. När utvecklingsländer vill utveckla tekniker för förnybar energi och hållbar livsstil, t.ex. genom att bygga ut vindkraften, måste de antingen betala dyra patentlicenser eller använda gammal teknik

där patentträtten gått ut. De har helt enkelt inte råd med den modernaste och miljövänligaste tekniken.

Ett center för tekniköverföring har visserligen inrättats (CTCN i Köpenhamn) men annars saknas konkreta politiska initiativ för att underlätta tekniköverföring till länder i globala syd. Sverige borde ta liknande initiativ och driva på EU och andra industriländer så att ett storskaligt kapacitetsutbyte inom teknik kan komma till stånd. Det skulle bl.a. kunna göras genom en reform av bestämmelser kring patent- och immaterialrätt på vissa utvalda tekniker.

Sverige bör, i internationella klimatförhandlingar och andra fora, verka för att miljöteknik och vissa livsmedelstekniker som bidrar till klimatomställningen ges liknande undantag som finns inom Tripsavtalet gällande livsbesparande mediciner. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

8 Export och import

I Sverige och på andra håll har utfärdare av exportkrediter under senare år begränsat stödet till fossilrelaterade projekt, samtidigt som de ökar stödet till koldioxidsnål teknik. Det är en positiv utveckling. Men den nuvarande svenska politiken gör det dock möjligt för aktörer i exportkreditsystemet att fortfarande teckna projekt i olje- och gasvärdekedjan. Det innebär att de kan få stöd till kringutrustning och transporter inom fossilvärdekedjan. Detta fortsätter även om Sverige har antagit ambitiösa klimatmål på andra områden, t.ex. en 100 procent fossilfri elproduktion till 2040 och nettonollutsläpp av växthusgaser på landnivå 2045.

Det krävs en bättre samstämmighet mellan verkligheten vi befinner oss i angående klimatet och våra politiska beslut. IPCC-rapporten visar att vi behöver ta radikalare beslut för att nå klimatmålen, även exportkrediterna bör anpassas efter det. Då kan vi inte vänta på OECD-ländernas initiativ utan måste vara villiga att ta initiativen själva. I Sverige har EKN (Exportkreditnämnden) och SEK (Svensk Exportkredit) kritiserats för att garantera och finansiera exportprojekt som bidrar till negativa effekter på hälsa och klimat.

Senast 2024 ska inga nya svenska exportkrediter och lån avtalas för investeringar längs någon del av den fossila bränslevärdekedjan eller kedjor associerade till fossila bränslen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

8.1 Fossilfri finansieringssektor

2021 skapades samarbetet Export Finance for Future (E3F) för att få offentlig exportfinansiering att vara en tydlig bidragande faktor i kampen mot klimatkrisen. De länder som deltar är Sverige, Danmark, Frankrike, Tyskland, Nederländerna och Storbritannien.

Länderna kom överens om att arbeta för att öka incitamenten till hållbara projekt, starta en klimatorienterad översyn av våra respektive handels- och exportfinansieringsaktiviteter för att få en gemensam och dokumenterad förståelse för exportfinansieringens klimatpåverkan och arbeta med att förbättra insynen i klimatrelaterad information, särskilt när det gäller identifiering av hållbara projekt. Vänsterpartiet anser att det är positivt att länder går samman för att ta ansvar för exportfinansieringen som har varit återkommande problem när det gäller klimat och miljö. Tyvärr så saknar ramarna för

samarbetet tydliga riktlinjer för att fasa ut alla fossila bränslen. Även om det var klart att E3F-länderna vill stoppa exportfinansiering till kol- och kolkraft, så återfinns inte åtagande i fråga om olja och gas. Dessutom saknar E3F:s åtaganden tydliga tidslinjer och mål.

Regeringen ska i internationella samarbeten såsom E3F verka för att exportfinansiering har som mål att fasa ut fossila bränslen snarast. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

9 Konfliktmineraler

Vänsterpartiet anser att produktion av batterier, likväl som produktion av drivmedel, ska ske socialt och miljömässigt hållbart. Vi anser att det inte borde vara möjligt att importera mineraler och metaller som inte producerats hållbart för människor och miljö till Sverige eller inom EU. För att kunna spåra att mineraler inte kommer från länder, som t.ex. Kongo, där mineralerna utvinns med fruktansvärda konsekvenser för människor, måste spårbarhet och hållbarhetsmärkning tas fram och länderna uppmuntras att utvinna mineraler på ett sätt som är hållbart för både människor och natur. Sverige har ett nationellt ansvar att själva utvinna metaller och mineraler hållbart för att möta ökad efterfrågan.

Regeringen bör senast 2024 återkomma med förslag på åtgärder för att förhindra import av batterimetaller som inte är hållbart producerade. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

I EU ligger den s.k. råvaruakten (Critical Raw Materials Act) nu på bordet och förväntas förhandlas fram till början av 2024. Lagstiftningsförslaget anger tydliga mål för inhemsk kapacitet längs värdekedjan för de strategiska råvarorna för att diversifiera EU:s tillförsel:

- Åtminstone 10 procent av EU:s årliga användning för utvinning (framför allt gruvdrift),
- Åtminstone 40 procent av EU:s årliga användning för processering (t.ex. smältverk, förädling),
- Åtminstone 15 procent av EU:s årliga användning för återvinning,
- Inte mer än 65 procent av unionens årliga användning av respektive strategisk råvara i någon relevant del av kedjan, från ett enskilt tredje land.

För att uppnå detta innebär förslaget att tillståndprocessen för alla delar i värdekedjan avseende råvaruförsörjning ska vara snabb, säker och transparent. Vi ser gärna effektivare och snabbare tillståndprocesser under förutsättning att miljöprövningen inte försvagas. Svensk lagstiftning kommer att behöva ses över utifrån denna nya akt.

Precis som i fallet med att möjliggöra överföring av grön teknik kan det finnas möjlighet att bygga in incitament i systemen för patent för att mer förädling ska ske i närheten av utvinningen av mineraler. En sådan utveckling skulle innebära många klimatfördelar och kunna minska transporter inom mineralindustrin. I samband med CRMA skulle det därför kunna finnas möjlighet att se över patentsystemet för att uppnå mer hållbara processer.

Patentsystemet bör ses över utifrån den kritiska mineralakten som kommer från EU för att säkerställa att det finns incitament för att mer förädling ska ske i närheten av utvinningen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

10 Bekämpningsmedel

Mellan 2010 och 2019 har 1 832 personer dött p.g.a. exponering av bekämpningsmedel i Brasilien. Under samma period förgiftades inte mindre än 3 750 barn mellan 0 och 14 år av bekämpningsmedel som används i det lokala jordbruket. Det betyder att fler än 350 barn drabbas av bekämpningsmedelsförgiftning varje år i Brasilien. Bland de barn som förgiftades under denna period var fler än 500 spädbarn. Totalt rapporterades 542 spädbarn mellan 0 och 12 månader vara förgiftade av bekämpningsmedel som använts i lokalt jordbruk under 10 år. Urfolken har varit proportionellt mest drabbade av alla.

Det finns en rad bekämpningsmedel som är förbjudna inom EU men som är fria att exporteras till länder utanför EU. Det är alltså bekämpningsmedel som utvecklats, producerats och exporterats från EU eftersom mottagande länder inte har lika höga krav. Det här visar på en dubbelstandard, hyckleri från EU:s håll, och är ett av många uttryck som visar Europas fortsatta kolonisering av länder i globala syd. De förbjudna bekämpningsmedlen orsakar inte bara skada och död hos människor, de skadar djur och växter och förgiftar jord och vatten. Dessutom importerar vi sedan de livsmedel och träprodukter som har besprutats av dessa. Enklarest vore att förbjuda produktionen av dessa medel, men genom att trycka på för att stoppa exporten av förbjudna medel så stoppar vi lönsamheten i att producera dessa.

Den svenska regeringen bör verka för att stoppa exporten av produkter som är förbjudna att användas inom EU. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

11 Djurskydd

Sverige anses ha en av de strängaste djurskyddslagarna i världen. Men Sverige borde också verka internationellt för stärkt djurskydd. Storskaliga djurindustrier påverkar förutom djuren ofta också miljön och klimatet negativt. Handeln med och konsumtionen av vilda djur ökar risken att sjukdomar övergår till människor, vilket kan leda till dödliga utbrott som bl.a. sars och covid-19. Sverige bör engagera sig för att höga krav på djurskydd och minskad köttkonsumtion ska bli en beståndsdel i det globala arbetet för en hållbar utveckling.

Regeringen bör arbeta för att handelsavtalen ska ha minst samma krav kring djurskydd för tredje land som finns i lagstiftningen på EU-nivå. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Lorena Delgado Varas (V)

Ali Esbati (V)

Birger Lahti (V)

Cicie Weidby (V)

Samuel Gonzalez Westling (V)

Ilona Szatmári Waldau (V)